

De Stadsheraut

IN DIT NUMMER

VAN DE VOORZITTER	1
AGENDA OPENBARE LEDENVERGADERING	2
PARKEERBELEID	2
FIETSPARKEREN	3
SCHOUW STAD VEERE	4
DUNNINGEN IN HET VEERSE BOS	6
PESTELENCIE	7
STOKROSARIUM	11
VLINDERIDYLLE	12
BOEKRECENSIE	13

VAN DE VOORZITTER

Jan Paul Loeff

Nog steeds kunnen we geen vergadering voor u, als leden organiseren. De Covid-19 maatregelen maken dat onmogelijk. Pogingen om het in een grotere zaal te doen stranden helaas. We blijven ons best voor u doen en ontvangen graag feedback en informatie van u.

Klaagde ik in mijn vorige stukje over de rust in Veere, dat heb ik geweten...nog nooit was het zo lang zo druk als toen de ophokplicht verdween. In het begin waren de toeristen chagrijnig en erg onverdraagzaam. Misschien veroorzaakt door het opgehokt zitten? Of kwam het door het gedwongen kiezen voor een binnenlandse bestemming in plaats van de Spaanse costa's. Ik weet het niet maar in augustus veranderde de stemming ten goede, al bleef het druk. We moeten maar hopen dat de verschillende ondernemers hun slechte voorjaar een beetje goed hebben gemaakt met de drukte. Voor ons allemaal hoop ik dat het volgend jaar beter gaat.

OPENBARE LEDENVERGADERING

Helaas is als gevolg van de noodverordening i.v.m. Covid-19 geen vergadering mogelijk. Onze volgende vergadering staat gepland in december.

CONTACT

Secretariaat Stadsraad Veere
Warwijcksestraat 11, 4351BE Veere
Telefoon : 06 - 54242873
E-mail: info@stadsraadveere.nl
Website: www.stadsraadveere.nl
Stadsheraut: Nico van Rijswijk

AGENDA OPENBARE LEDENVERGADERING september 2020

Helaas, in verband met de maatregelen om de verspreiding van het covid-19 virus te stoppen kan onze vergadering deze keer niet doorgaan. Wij zien dat de anderhalve meter maatregel niet toe te passen is in de Korenmaat. De eerstvolgende vergadering zal naar verwachting in december plaatsvinden.

Indien u een onderwerp onder de aandacht van het bestuur wilt brengen dan kunt u een mail sturen naar info@stadsraadveere.nl. Als u uw mail wilt delen met de andere leden moet u dat uitdrukkelijk vermelden. De secretaris zal de mail dan doorsturen.

Mededelingen bestuur:

Wij hebben op verzoek van de gemeente input geleverd voor een nota parkeerbeleid die naar verwachting in oktober behandeld wordt in de raadsvergadering. (Zie elders in de Stadsheraut)

Het bestuur heeft een alternatief plan van de gemeente voor fietsparkeren op het Bastion goedgekeurd.

Wij hebben samen met de kernwethouder Pieter Wisse een schouw gehouden in Veere.

Met de Jachtclub is een gesprek gevoerd over de aanleg van een verlengde steiger. Er is een compromis gesloten en de Jachtclub zal de aanvraag voor de omgevingsvergunning aanpassen.

Op 1 september zal de Stadsraad namens Veere samen met Welzijn Veere afscheid nemen van onze huisarts René van Tol (als u dit leest is het dus al achter de rug).

PARKEERBELEID

Nico van Rijswijk

In oktober zal in de gemeenteraad een voorstel voor het gemeentelijk parkeerbeleid worden behandeld. Men heeft de Stadsraad gevraagd om input op dit gebied te leveren. Onze reactietijd was zeer beperkt. Daarom heb ik onderstaand voorstel alleen aan het bestuur gestuurd voor goedkeuring. Onze inbreng luidt als volgt:

Het devies van de Stadsraad Veere luidt: "Veere heeft geen parkeerprobleem maar wel een verkeersprobleem."

Het parkeerbeleid moet daarom tot vermindering van gemotoriseerd verkeer in Veere leiden.

Onze uitgangspunten zijn:

- Bewoners moeten in de nabijheid van hun woning kunnen parkeren.
- Dagtoeristen laten hun auto achter op één van de parkeerplaatsen en bezoeken Veere lopend.
- Veere wordt gesloten voor alle gemotoriseerd verkeer, uitgezonderd bestemmingsverkeer.

Volgens de gegevens van de gemeente over 2019 wordt de optimale capaciteit van de parkeerplaatsen slechts op 5 dagen (van de 215) overschreden en dan alleen nog tussen 13.00 en 15.00 uur. Meer parkeerplaatsen is niet nodig want als de parkeerplaatsen vol zijn is Veere vol. Zeker in combinatie met de vele fietsers en de aanvoer van dagjesmensen per touringcar en cruiseschip.

Het Oranjeplein is uitstekend geschikt voor vergunningparkeren, zowel voor bewoners als voor verblijfgasten. Het toelaten van verblijfgasten op het Oranjeplein zorgt voor meer capaciteit op de andere parkeerplaatsen en voorkomt extra verkeersbewegingen voor het brengen en halen van bagage en parkeervergunningen.

Voor bestemmingsverkeer met een kleine boodschap, zoals denkbaar is bij de frituur, de apotheek e.d. moeten op een beperkt aantal plekken parkeerplaatsen worden ingericht waar men kort (een half uur) kan parkeren. Ook voor mindervaliden moeten uiteraard plekken ingericht worden.

Dagtoeristen die via de Veerseweg binnenkomen moeten geleid worden naar de parkeerplaatsen aan de Veerseweg, Mauritsbolwerk en Kanaalweg W/Z en als zij Veere verlaten verplicht via dezelfde route wegrijden. Als ze via de Langedam komen parkeren ze op de Gedemptehaven en bij vertrek gaat de verplichte rijrichting weer via de Mijnsherenstraat en Langedam.

De Stadsraad is tegen prijsdiscriminatie. Dat werkt alleen als men er vooraf van op de hoogte is en zou dan aangekondigd moeten worden op de toegangswegen en op websites. Het resultaat van prijsdiscriminatie is dat er SUV's in en dichtbij het centrum geparkeerd worden en de Twingo's ver weg. Deze maatregel zal niet leiden tot verkeersregulatie.

(De alinea over prijsdiscriminatie is een reactie op het voorstel van de MSV om Veere in te delen in een viertal zones waarvoor verschillende tarieven gerekend worden, zo zou het parkeren op het Oranjeplein extra duur worden zowel voor vergunninghouder als bij de betaalautomaat)

De parkeervergunningen zonder kenteken leiden soms tot misbruik: zwarte handel en parkerende (illegale) kamerhuurders. De Stadsraad heeft geen idee hoe vaak dit voorkomt en vraagt de gemeente daarvan een inschatting te doen.

Toch is de Stadsraad geen voorstander van afschaffen. De bewoners hebben een relatief hoge gemiddelde leeftijd en zijn in grote getale afhankelijk van een hulp in de huishouding of mantelzorg. Deze hulpverleners moeten op kosten van die bewoners kunnen parkeren en daarvoor zijn de vergunningen ook bedoeld.

Het ongeoorloofd gebruik van deze vergunningen kan misschien worden beperkt als hiermee alleen op de parkeerterreinen geparkeerd kan worden.

(De alinea over de parkeervergunning zonder kenteken is een reactie op het voorstel van de MSV om die vergunning af te schaffen)

FIETSPARKEREN

Nico van Rijswijk

Het fietsparkeren is een belangrijk onderdeel uit het GVVP (gemeentelijk verkeer en vervoersplan)

Een 12-tal (fietsparkeer) locaties binnen de gemeente Veere zijn in het GVVP als prioriteit hoog beoordeeld en zal de gemeente nog deze zomer in uitvoering brengen. De exacte uitvoeringsplanning is nog niet helemaal bekend, maar naar verwachting wordt dit werk uitgevoerd in september. Voor de stad Veere betreft dit 3 locaties.

Bastion

Oranjeplein

Oudestraat

Voor deze 3 locaties is een omgevingsvergunning aangevraagd en verleend. Op locatie Bastion is door de Jachtclub Veere bezwaar gemaakt. Dit bezwaar heeft geleid tot een constructief gesprek tussen de gemeente Veere en Jachtclub Veere en heeft de volgende uitkomst:

Met name het waarborgen van de toegang tot de 2 aanlegsteigers van de Jachtclub Veere zijn reden om het fietsparkeren locatie Bastion te verplaatsen naar de overzijde van het Bastion achter de haag. Deze nieuwe locatie is in het GVVP ook benoemd en geschikt gevonden voor fietsparkeren.

(Zowel de MSV als de Stadsraad hebben in een reactie aangegeven dat twee coupures in de heg, aan het begin en aan het eind, voldoende zijn)

De nu aanwezige parkeerplaatsen komen te vervallen en worden ingericht als gras. De parkeerplaatsen bij De Werf worden ingericht voor vergunninghouders. Zie voor meer informatie de onderstaande concept tekening.

SCHOUW STAD VEERE

Nico van Rijswijk

Op donderdag 30 juli heeft het bestuur van de Stadsraad een wandeling door Veere gemaakt met wethouder Pieter Wisse en een tweetal ambtenaren, Marco Melis en Geert Francke om een inventarisatie te maken van onze grote en kleine ergernissen.

De wethouder kon uiteraard niet direct toezeggingen doen maar heeft van alle zaken goede nota genomen en zal daar binnen de gemeente aandacht voor vragen. Sommige dingen kunnen in gewoon regulier onderhoud gedaan worden, andere moeten in meerjarenplannen opgenomen worden.

Wij registreerden de volgende punten:

- Boomkranen op Kaai

Opmerking; bij alle boomkranen extra tussenbalk aanbrengen en bomen opkronen

Reactie; boomroosters en kranen worden opgedrukt door de bomen. Winter 20/21 onderzoeken om de boomkranen opnieuw aan te brengen en wanneer dat lukt een extra tussenbalk plaatsen. Bomen worden in winter 20/21 opgekroond.

- Uitbreiding terras In den Struyskelder limiteert de doorgang langs de haven; Reactie: De meerpaal is (tijdelijk) weggehaald.
- Doorgang poort Campveerse Toren kunstmatig erg nauw gemaakt; Reactie: poort is afgesloten.

- Rij voor de ijsuitgifte staat midden op het pleintje. Verkeershinder is het gevolg Reactie; Ondernemer is verzocht om maatregelen te nemen en de wachtrij hindervrij op te stellen.
- Terras ijssalon is tijdelijk? Sowieso, wat zijn de criteria voor het terugdraaien van de vergrootte terrassen? Reactie; Dit is een tijdelijke terrasuitbreiding ivm corona. De toestemming geldt tot 1 oktober 2020.
- Torenwal bestrating slecht en erg smal (zou breder worden in het kader van placemaking, kan nu al uitgevoerd worden) Reactie; Er is geen budget voor herbestrating torenwal.
- Fietsen Rotteveel Reactie; Er zijn gesprekken met de ondernemster. Het doel is om de fietsen ergens anders dan in de openbare ruimte op te stellen.
- Aanvullen schelpenpaden in het najaar, niet in het voorjaar. Dan hebben we er als bewoners er 's winters wat aan. Nu zijn het 's winters lange plassen als het veel regent. Reactie; Waar mogelijk worden de grasbermen verlaagd. De schelpen worden in het najaar uitgevlakt om plassen te voorkomen.
- Fonteinpad aan het einde twee olifanten paadjes graag trap maken. Reactie; Onderzoeken of er budgettaire en verkeerstechnisch een trap kan komen. Terugkoppeling volgt.
- Kapellestraat bestrating slecht Reactie; De technische voorbereiding van herbestraten Kapellestraat, Oliemolenstraat en Kerkstraat start in '20.
- Beatrixbrug in Coronatijd erg smal. Misschien een bordje om mensen aan te sporen door te lopen? Reactie; Er komt geen bord. Eigen verantwoordelijkheid van mensen.
- Toegang Bastion achter de Werf, onoverzichtelijk. Verkeer hier zoveel mogelijk beperken. Reactie; Bij aanleg fietsparkeerplaatsen vervallen er parkeerplaatsen voor auto's. Hierdoor neemt een deel van het gemotoriseerd verkeer af. Of er meer aanpassingen nodig zijn wordt onderzocht.
- Op Bastion naast de Spuikom (achterhaven) wordt hard gereden. Graag een verkeersdrempel halverwege en een in de bocht bij de onoverzichtelijke bocht hiervoor besproken. Reactie; Er wordt geen drempel aangelegd, zie ook punt 14.
- Geen parkeerautomaat bij de Werf. Reactie; Duidelijke opmerking.
- Trap naar het schor wordt met de hogedrukspuit beschadigd. Andere vorm van onderhoud graag. Gesplinterde leuning vervangen graag. Reactie; De trapleuning wordt opgeschuurd.
- Vlindertuin Er zijn met een ambtenaar van de gemeente (Eelco van der Ven) afspraken gemaakt om die tuin uit te breiden tot aan de Veste. Dat zou meerdere vormen van vlinderbiotoop geven. We zien daar nog niets van. Hoe loopt de besluitvorming daarover? Reactie; Eelco neemt hierover contact op met de stadsraad.
- Toegang Vlindertuin aan de Bastionzijde smal, glad en onduidelijk. Breder en minder gevaarlijk maken. Misschien ook een entree voor volgende punt... fietsen achter de heg? Reactie; Bij de aanleg van de fietsparkeerplaats ontstaat er voldoende ruimte om bij de vlinder idylle te komen.
- Fietsparkeeren, hoe en wanneer worden de gemaakte afspraken nagekomen? Reactie; De aanleg start medio september
- Maaibeleid: is het nodig de weelderige dijkanten met allerlei bloemen 's zomers te maaien. Reactie; Er wordt gemaaid om overlast van gras te voorkomen voor gebruikers van de haven. De omgeving van de haven wordt 2x per jaar gemaaid. Het gras wordt afgevoerd
- Campers aanwijzingen geven waar ze terecht kunnen (Mauritsbolwerk) Reactie: De gemeente vraagt toestemming aan de Provincie Zeeland en het Waterschap (eigenaren wegen) om borden te plaatsen op de Veerseweg, Kreekweg en Polredijk.

- Rij voor de ijsuitgifte friteskraam staat midden op de weg. Verkeershinder is het gevolg Reactie: Ondernemer is verzocht om maatregelen te nemen en de wachtrij hindervrij op te stellen.
- Verkeersdrukte en snelheidsoverschrijding op de Mijnsherenstraat en het ontbreken van ruimte voor voetgangers aldaar. Geen reactie.

DUNNINGEN IN HET VEERSEBOS NAZOMER 2020

Karel Leeftink

Vanaf eind deze maand zal een gedeelte van het Veersebos door Staatsbosbeheer “gedund” worden. Dat is een reguliere activiteit, die eens in de paar jaar plaatsvindt en waarbij een groot aantal bomen worden verwijderd om ruimte te maken voor de groei van vitale zgn. “toekomstbomen”. Deze kunnen door de ontstane ruimte uitgroeien tot ecologisch en anderszins waardevolle, grote, sterke bomen. Door de “dunning” komt er meer licht op de bodem en schieten in het voorjaar jonge bomen en struiken op. Het gaat in eerste instantie om pioniersoorten en wellicht om

“onkruiden”, die niet bij iedereen in hoog aanzien staan (brandnetels, bramen), maar wel een grote ecologische waarde hebben voor bijvoorbeeld vlinders en andere insecten en bepaalde vogelsoorten (tuinfluiter, vliegenvangers, fitis). Daarbij speelt ook het hout, dat liggen blijft een belangrijke rol: Dood hout leeft, immers. Het is de bron van de groei van schimmels en paddenstoelen, het begin van een nieuwe ecologische kringloop. Door de werkzaamheden ontstaat een qua soorten en leeftijd gevarieerder en daarmee robuuster bos. Het hout dat daarbij vrijkomt, komt in de regulier houthandel. Het oogsten van hout - zoveel mogelijk gecombineerd met reguliere boswerkzaamheden - past overigens prima in het beheer van het Veersebos. Naast het beheren van de natuur - beschermen - en het faciliteren van recreatie - beleven - is ook houtproductie - benutten - een doelstelling in een zgn multifunctioneel bos als het Veerse.

Voorafgaande aan de kap worden eerst de betreffende natuurwaarden door de boswachter monitoring of een onafhankelijk bureau geïnventariseerd en worden wanneer nodig - bijvoorbeeld bij de aanwezigheid van roofvogelhorsten, spechtenholten, overwinteringsholten van vleermuizen - bepaalde gedeelten ontzien.

Door de “dunningen” ontstaat hier en daar een heel nieuw biotoop, waar bepaalde soorten van zullen profiteren. Mocht blijken, dat zich na de kap geen of onvoldoende bos ontwikkelt, dan kan er door klepelen (fijnslaan) of andere maatregelen voor gezorgd worden, dat er een beter kiembed ontstaat. Mocht dat niet helpen, dan is herplant een mogelijkheid.

Bij alle houtkap wordt de “gedragscode bosbeheer” gehanteerd, zoals die is opgesteld door het Bosschap. De aannemer die de werkzaamheden uitvoert, werkt aan de hand van een van te voren opgestelde checklijst, waarin bijzonderheden over het terrein en de daarin voorkomende dieren en planten zijn opgenomen.

Bij de “dunningen” wordt groot materieel ingezet. Gevoelsmatig en ook uit andere overwegingen heeft dat niet de voorkeur, maar qua tijd en kosten is het wel de meest efficiënte methode. Dat dit gepaard gaat met veel motorisch “geweld” en het esthetisch geen fraai resultaat oplevert, is een feit, maar het hakken van een paar tientallen bomen per dag door een ploeg bosarbeiders is tegenwoordig echt niet meer aan de orde. Om te veel schade te voorkomen, wordt een aantal uitrijpaden gecreëerd, zodat de machines niet door het hele bos hoeven te rijden. Hiermee wordt de schade - vooral aan de bodem - zoveel mogelijk beperkt.

De werkzaamheden beginnen zoals het zich nu laat aanzien begin september in het gedeelte tussen de Polredijk en de Kraaijennestweg en nemen ijs en weder dienende ca zes weken in beslag. Als gevolg ervan zullen bij tijd en wijle delen van het bos afgesloten worden.

Overigens worden soortgelijke vellingen ook uitgevoerd aan de andere kant van de sluizen, bij de Aalvanger. Deze gaan volgende week van start.

Elke Nederlander “consumeert” per jaar ca 1 kuub hout. Dat betekent dus dat we met z’n allen per jaar 17 miljoen! kuub hout nodig hebben. In bomen omgezet zou dat betekenen, dat je het hele grondgebied van Nederland twee keer zou moeten vol zetten om die behoefte te kunnen dekken. Dat gaat uiteraard niet, dus een groot gedeelte van ons hout (90%) komt uit het buitenland.

Elke Nederlander “consumeert” per jaar ca 1 kuub hout. Dat betekent dus dat we met z’n allen per jaar 17 miljoen! kuub hout nodig hebben. In bomen omgezet zou dat betekenen, dat je het hele grondgebied van Nederland twee keer zou moeten vol zetten om die behoefte te kunnen dekken. Dat gaat uiteraard niet, dus een groot gedeelte van ons hout (90%) komt uit het buitenland.

Dat is op zich een ongewenste situatie om diverse redenen. Je weet niet altijd onder welke sociale, ecologische en milieumstandigheden dat hout geoogst wordt. Het hout moet hier naar toe gebracht worden: Dat kost energie en zorgt voor vervuiling. Nederland blijft zo erg afhankelijk van het buitenland. En ook niet te vergeten: Het is duur!

Daarom streeft de overheid ernaar zoveel mogelijk hout uit eigen bossen te halen, dus ook uit het uwe. Overigens is er nu veel meer bos dan pakweg vijftig jaar geleden en ook voor de komende jaren staat - ook al vanwege te halen klimaatdoelstellingen - de aanplant van heel veel bos op de rol. Nu nog ruimte vinden...

ALSOO ‘T GOD ALMAGTICH GELIEFT HEEFT ONS TE BESOEKEN METTE PESTELENCIE

Jan Midavaine

Op 5 maart 1539 kwamen alle hondenbezitters uit de stad met hun Bello of Caspar naar de steiger achter de Campveerse Toren, waar de boot van schipper Jan Evertssen gereed lag om ze in te laden. Tot de andere morgen acht uur kregen ze de tijd hun ‘doggen en rakels’ naar het schip te brengen. Alle honden kregen een plaatsje in het ruim, waar het een leven was van jewelste. De volgende morgen werden de trossen losgegooid en voer Jan naar de Neeltje Jans of een van de andere zandbanken daar in de buurt. Het was eb, dus de plaat lag droog. Hij gooide het anker uit en wierp een groot stuk vlees op het zand. Vervolgens opende hij het luik en via een ladder die hij had uitgelegd, renden de honden er naar toe. Toen ze allemaal op de zandbank waren, haalde Jan de ladder weer in en zeilde terug naar Vee-re. Zijn taak zat erop en hij kon op het stadhuis zijn gage in ontvangst gaan nemen. Niet lang daarna zou het vloed worden en de honden ten prooi aan de golven vallen.

Het was een van de maatregelen die getroffen werd om de pest buiten de stad te houden, of als die daar al was, nieuwe besmettingen te voorkomen. Waakhonden en schoothonden die binnenshuis gehouden werden, en niet mee naar de kerk werden meegenomen, hoefden niet te worden gedood. Soms ook werd een hondenslager ingehuurd. Omdat dat weleens op verzet stuitte, stonden er hoge boetes op het uitschelden of in zijn werk belemmeren van deze man. In 1505 sloeg een hondenslager uit Brugge bij ons 110 honden dood. Voor iedere hond kreeg hij 1¼ cent.

De pest is een infectieziekte, veroorzaakt door de bacterie *Yersinia pestis*, die door vlooien van knaagdieren – meestal ratten – wordt overgedragen. Door het snelle verloop werd hij ook wel ‘de haestige siecte’ genoemd. De belangrijkste vormen zijn de builen- en de longpest. Bij de builenpest krijgt de patiënt na een vlooienbeet koorts, spier- en hoofdpijn en gaan de lymfeklieren opzetten en etteren. Zonder behandeling overlijdt na een dag of vier meer dan de helft van de slachtoffers. Longpest, waarbij de patiënt bloed gaat ophoesten, verloopt sneller en is nog dodelijker. Zwart kleurden alleen mensen die een derde, zeldzame en nog dodelijker variant hadden.

In het verleden verloor een derde tot soms wel de helft van de bevolking tijdens een pestpandemie het leven. Hele steden en dorpen raakten ontvolkt, en het sociale en economische leven raakte zwaar ontwricht. Mensen meden elkaar uit vrees voor de ziekte, ouders lieten zelfs hun kinderen in de steek en omgekeerd. Een gebrek aan arbeidskrachten veroorzaakte opnieuw voedseltekorten, torenhoge prijzen en hongersnoden. Radeloos op zoek naar een ‘schuldige’ koelde de bevolking zijn woede regelmatig op minderheden als joden, moslims, leprozen en bedelaars. Anderen zagen de pest als een straf van God.

Drie afgrijselijke pandemieën trokken de wereld over voordat de oorzaak van de ziekte eindelijk in 1894 werd ontdekt. De eerste doodde rond 561 na Chr. ongeveer 10.000 mensen per dag en zou uiteindelijk tientallen miljoenen slachtoffers eisen. Tussen 1334 en 1372 stierf circa een derde van de Europese bevolking aan de Zwarte Dood, die daarna tot 1879 af en toe bleef opduiken. De derde pandemie hield tussen 1894 en 1959 in grote delen van Azië huis. Bij ons kwam de pest voor het laatst voor in 1666.

Een Dordtse arts beschrijft in 1636 hoe zwaar steden soms door de pest getroffen konden worden: ‘Ten tijde van onse voorouders in de jaren 1502, 1505 en 1522 wasser zoo hevige Pest, datter in sommige steden van Nederlant meer als 500 op eenen dagh quamen te sterven: soo dat de vogels door den stanck van de lucht doot ter aerden vielen, veel menschen over tafel met het eten in de mont, den beker in de hant, doot bleven: de straten met gras bewiessen, de deuren en vensters met mosch begroeyden’.

Onbekendheid over hoe de ziekte kon ontstaan, onkunde over de wijze waarop die zich verspreidde, grote zorgeloosheid van de mensen, en de onhygiënische toestanden in het gemeenschapsleven, waren de voornaamste oorzaken van het optreden en steeds maar voortwoekeren van de gevreesde ziekte. Vaak trof men in steden voor het woonhuis een mesthoop of een varkenshok aan. Stadsreiniging kende men nog niet. Dat er in de steden dan ook vaak een vunzige stank hing, is niet verwonderlijk. Veel medici schreven het voorkomen van de pest aan deze luchtverontreiniging toe. Na een uitbraak moesten straten en goten worden schoongemaakt, privaten geruimd en huizen van besmette personen worden gesloten. Ook verbood men het verbranden van bedstro, vodden of kledingstukken op straat en het daar uitstorten van vuil, water en zeepsop. Slagers en visverkopers kregen speciale voorschriften voor het weggooien van dierlijk afval en kadavers, chirurgijns voor het lozen van door aderlating verkregen bloed, en tot slot lijkdragers en grafdelvers voor het transport van doden en het openen en sluiten van graven.

In de rooms-katholieke tijd werden pestlijders verzorgd, vervoerd en begraven door cellebroeders. Omdat die er bij ons niet waren, moest een beroep op het klooster in Middelburg worden gedaan. In juli 1556 schreef het stadsbestuur aan broeder Gillis van het Middelburgse klooster: ‘Alsoo ‘t God almachtich gelieft heeft ons te besoecken mette pestelencie’, soe is onse begeerte op u, u vriendelicken daer toe biddende ons te willen oversenden twee van uwen broeders binnen den clooster’. Hun taak was: ‘Alle siecken te visiteren ende de dood lichamen gestorven van den peste te rumen ende te begraven’. Zieken en doden mochten alleen ‘s avonds in het donker worden vervoerd, de doden een voor een, op een berrie met een zwart kleed bedekt. Dit leverde soms angstaanjagende taferelen op. Uit Middelburg is bekend dat lijkdragers tegemoetkomende burgers soms de stuipen op het lijf joegen.

Omdat men geloofde dat de pest door smetstof werd verspreid dat zich op behaarde dierenhuid, veren, groenteloof en wollen, laken en andere stoffen als kledingstukken, dekens, bedden en kussens had gehecht, moesten honden en katten van de straat worden geweerd, werd de invoer van bepaald fruit in de stad verboden, mochten rouwmantels niet worden gelucht, verkocht of verhuurd, en was het chirurgijns verboden varkens te houden. Van het fruit verbood men behalve appels, peren en kersen het vaakst de pruimen.

Als er in de omgeving, of in steden waarmee handel werd gedreven, pest was uitgebroken, trad er een noodverordening in werking. Deze werd door de secretaris na het luiden van de klok vanaf de pui van het stadhuis voorgelezen. Onze oudst bewaarde noodverordening dateert van 29 juli 1545. Ze omvat een lange lijst aan maatregelen. We lezen erin dat iemand die met de pest besmet is zes weken binnen moet blijven en ramen en deuren gesloten moet houden. Burgers die iemand kennen die de ziekte heeft opgelopen, moeten dit bij het stadsbestuur melden. Als er in een huis meerdere personen zijn besmet, mag niemand van het gezin zich zonder geldige reden meer op straat begeven. Een bezoek aan een kerk of klooster is voor hen verboden en alleen in het gasthuis mogen ze de mis bijwonen. Als ze toch de straat op moeten, moeten ze in hun hand een witte stok van ongeveer een meter lang dragen, moeten midden op straat lopen en mogen met niemand staan praten. Aan het besmette huis moet een bundeltje stro worden gehangen. Tot gedurende zes weken na het overlijden van de laatste patiënt mag niemand van het besmette gezin handel drijven of kleren of huisraad verplaatsen of luchten. Als kleren gewassen moeten worden, moeten die binnenshuis nat worden gemaakt en daarna ‘s morgens direct na het luiden van de poortklok op een plaats buiten de stadspoort aan de zeedijk worden gewassen. Luchten van kleding en huisraad mag pas zes weken na het overlijden van de laatste zieke en uitsluitend op de achterplaats van het besmette huis, nadat de burens daarvan op de hoogte zijn gesteld, of, als er geen achterplaats is, buiten de poort op een plaats waar weinig volk komt. Behalve naar het gast- of pesthuis mogen besmette personen niet van het ene naar het andere huis worden overgebracht. Pas na een half jaar mogen huisraad en kleren van de overledene worden verkocht. Iedere Veerenaar wordt opgeroepen boodschappen voor het besmette gezin te doen, en moeten die aan de deur afleveren. Schoonmakers van besmette huizen mogen geen contact met het volk hebben en geen kerken, weeshuizen of vismarkten bezoeken, en op straat met niemand staan praten. Ook moeten ze een witte stok in de hand dragen en aan hun huis een bundeltje stro hangen. Verkopers van tweedehands kleding mogen die niet voor hun deuren of ramen hangen, en er ook niet mee op de markt staan. Fruit mag alleen in de stad worden ingevoerd als het uit gebieden komt waar geen pest heerst en de handelaar moet dit met een certificaat kunnen aantonen.

Stadsbestuur van Middelburg, 1663.

Wie de zes weken quarantaine niet thuis wil doorbrengen, mag dit ook in het gasthuis doen, waar hij met open armen zal worden ontvangen. Bedelaars en zij die van aalmoezen leven worden een half jaar uit de stad geweerd. Vuilnis, kadavers, waswater of bloed van aderlatingen moeten buiten de dijk in zee worden geworpen. Binnen de stadspoorten mogen binnenshuis en in kotten langs de straat geen varkens, ganzen, eenden en honden worden gehouden. Ze worden verbeurd verklaard en de gerechtsdienaren hebben toestemming ze in beslag te nemen. Eigenaren van honden krijgen tot een dag na de afkondiging de tijd om ze bij Kijckuyt aan boord van een schip van de domeinen te brengen, waarna ze verdronken zullen worden. Voor elke hond die daarna nog zal worden aangetroffen, krijgt het baasje een boete van vijf schelling. Viskopers en slagers moeten hun huis goed schoonmaken en hun afval in tonnen of kuipen buitendijks in zee werpen, en tot slot is het slagers verboden hun vlees op te blazen.

In tijden van pest werd door het stadsbestuur een pestmeester aangesteld. In de middeleeuwen was dat iemand zonder medische opleiding, een celledroeger, ziekenoppasser of ziekentrooster. Hij droeg beschermende kleding die bestond uit een hoed, een masker met kijkopeningen, een houten stok om zieken - zonder ze aan te raken - te kunnen onderzoeken, grote leren handschoenen, lange leren laarzen en een lange leren of geïmpregneerde cape. Omdat men dacht dat de pest zich door de lucht verspreidde, werd het snavelachtige masker gevuld met theriak, een mengsel van meer dan 55 verschillende kruiden en andere bestanddelen, waaronder poeder van addervlees, kaneel, mirre en honing. Behalve aan zijn bijzondere kleding kon je de pestmeester op straat ook herkennen aan een rode stok die hij in zijn hand droeg. Na de reformatie benoemde stadsbesturen vaak een chirurgijn tot pestmeester. Gedurende de tijd dat hij die functie uitoefende, mocht hij geen andere patiënten behandelen, knippen en scheren, en moest hij zijn winkel gesloten houden.

Vanaf het midden van de 16e eeuw werden pestlijders opgevangen in een pesthuis. De eerste vermelding ervan bij ons treffen we aan in 1566 als het leprozenhuis tegenover de tegenwoordige hofstede De tijd die slijt aan de Veerseweg in een pesthuis is veranderd. Waarschijnlijk was dat al gebeurd tijdens de epidemie in 1556 of zeven jaar later, toen ook het Middelburgse leprozenhuis voor dit doel geschikt was gemaakt. In 1572 is het pesthuis door de Geuzen in brand gestoken. Pas in 1584 besloot het stadsbestuur weer op een stuk grond buiten de Arnemuidse poort een nieuw te bouwen. In tijden dat er geen pest heerste, werd het voor andere doeleinden gebruikt. Toen er zich in de loop van de 18e eeuw geen nieuwe epidemieën meer voordeden, is het gesloopt.

De behandeling van de pest beperkte zich in de 16e eeuw tot het doen van aderlatingen. Toen men een eeuw later tot het besef kwam dat dit geen resultaat opleverde, begon men met het toedienen van zweetkuren. Als geneesmiddel schreef men de sterk ruikende laurierbes voor.

Opmerkelijk is dat nagenoeg alle kroniekschrijvers melding maken dat in de middeleeuwen een bijzonder natuurverschijnsel aan het uitbreken van de ziekte voorafging. Zo zag men de verschijning van een komeet op Sint-Thomasdag (3 juli) 1315 als voorbode van naderend onheil. Het jaar daarop werd ons land getroffen door mislukte oogsten, duurte van levensmiddelen, hongersnood en raasde de pest over het land. Het is de eerste vermelding van de ziekte in Zeeland. Veere en Zanddijk waren toen nog kleine nederzettingen, zodat we niet weten of er ook bij ons slachtoffers te betreuren waren.

Daarna werd de provincie diezelfde eeuw nog in 1438, 1472, 1486 en 1489 door de ziekte getroffen. Na een uitbraak in het land werden in 1501 en 1505 bij ons uit voorzorg honden geruimd.

In 1515 vielen er alleen in Middelburg en Zierikzee slachtoffers. Drie jaar later werden ook Veere en Arnemuiden zwaar getroffen. Er stierven bij ons dat jaar meer mensen aan de pest dan de voorgaande twintig jaren aan een andere ziekte. Vanwege de uitbraak had Anna van Borsele haar kasteel Zandenburg verlaten en was naar Domburg uitgeweken. Na haar terugkeer eind dat jaar overleed ze korte tijd later.

Tijdens de pestepidemie in 1544 nam het stadsbestuur op 29 juli een pestmeester in dienst en trad de noodverordening in werking die hierboven al staat beschreven. Omdat er in november nog dagelijks veel landlieden in de stad kwamen, werden nieuwe maatregelen afgekondigd: landlopers en bedelaars werden uit de stad geweerd en herbergiers mochten deze niet meer in hun herberg laten overnachten. Mensen van buiten de stad moesten vertrekken als er in hun huis pest was uitgebroken, en schoonmakers, barbiers en chirurgijns kregen opdracht hun huis goed schoon te houden.

Bij de uitbraak in 1556 werd een gezin uit de Simon Oomstraat zes weken de stad uitgezet omdat enkele gezinsleden zich niet aan de verplichte quarantainemaatregelen hadden gehouden.

Ze mochten zich gedurende die tijd niet meer op straat bevinden of bij iemand op bezoek gaan. Omdat meer mensen zich niet aan de regels hielden en bewoners van andere plaatsen waar de pest heerste hier nog steeds de markt bezochten, drong Maximiliaan van Bourgondië er eind mei bij het stadsbestuur op aan de noodverordening in werking te stellen. Deze had dezelfde strekking als de vorige, alleen mocht per besmet gezin slechts één persoon zich op straat begeven en moesten barbiers het bloed van aderlatingen begraven. Op 26 juni nam het stadsbestuur een pestmeester in dienst en de dag daarna nog een tweede. Het bedrag dat de zieken voor hun behandeling moesten betalen, moesten ze samen delen. Omdat er in juli al slachtoffers te betreuren waren, verzocht het stadsbestuur broeder Gillis van het klooster in Middelburg twee celledbroeders naar Veere te sturen

om de doden te begraven. Ze kregen zeven gulden per week en gratis kost en inwoning. Nog diezelfde maand stierf een van de pestmeesters en moest een nieuwe worden aangesteld.

Toen in het najaar verschillende personen uit besmette huizen zich zonder witte stok in de hand op straat hadden begeven en het bundeltje stro van hun huis hadden gehaald, werden alle inwoners er in oktober nogmaals op gewezen de regels goed in acht te nemen.

Toen de pest een jaar later opnieuw uitbrak, nam het stadsbestuur eind juli een man uit Leuven tegen een maandelijks vergoeding van achttien gulden als pestmeester in dienst. Voor zijn verhuizing naar Veere kreeg hij drie gulden. De patiënten die het konden betalen, moesten hem voor zijn visite een gulden vijftig geven en voor de behandeling een redelijk bedrag. Na zijn overlijden op 12 augustus volgde een Veerse chirurgijn hem op. Toen er in november geen nieuwe ziektegevallen meer waren, werd hij ontslagen.

Tijdens de uitbraak in 1571 vielen er alleen al op kasteel Zandenburg 55 doden. Twee jaar later hield de ziekte Veere zestien maanden in zijn greep.

Bij de volgende epidemie in 1635 zien we een duidelijk verschil in aanpak met de vorige uitbraken. De geheimzinnigheid was verdwenen en had plaatsgemaakt voor een door de voortschrijdende wetenschap goed doordacht stelsel van maatregelen om de ziekte in te kunnen dammen. Vanaf die tijd begon men ook de slachtoffers overdag te begraven, ook op het kerkhof of in een eigen graf in de kerk.

Nadat er zich in 1654 weer nieuwe ziekteverschijnselen op Walcheren hadden voorgedaan, wees de kerkenraad op 1 augustus de oudste ziekenbezoeker aan om de pestlijders te bezoeken. Toen de burgers hem drie weken later begonnen te mijden, wilde hij een gulden per dag hebben, in plaats van de driehonderd gulden per jaar die hem was toegezegd, maar de kerkenraad wees zijn verzoek af. Een Vlissingse pestmeester die zijn diensten op 11 augustus aanbood, werd per direct aangenomen. Een paar weken later werd een scheepschirurgijn tegen een vergoeding van 50 gulden in de maand als tweede pestmeester aangesteld. De gegoede burgers moesten hem voor zijn behandeling een gulden geven en de armen werden op kosten van het armbestuur geholpen. Toen de epidemie half februari 1655 was uitgewoed, werd in de Grote Kerk een dankdienst gehouden.

In 1666 brak de pest uit in Middelburg en Vlissingen. Op 31 juli stierf er bij ons ook iemand aan de ziekte. Zijn huisgenoten kregen bevel het huis zes weken gesloten te houden, en datzelfde gold ook voor de vrouw die hem had verzorgd. De houder van de bank van lening mocht geen lakens meer innemen en de verhuursters van rouwmantels deze niet meer verhuren. Een maand later brak de pest ook uit in een huis op het bleekveld buiten de Warwijksepoort. Omdat de zieke nog dagelijks in de stad boodschappen deed, wees de magistraat iemand aan die dat voor hem moest doen. Korte tijd later werd het pesthuis in gereedheid gebracht en een pestmeester aangesteld. Omdat die in Middelburg woonde, werd afgesproken dat hij tegen een vergoeding van negen gulden per week de zieken op maandag en donderdag zou bezoeken. De voorgeschreven medicijnen moesten in overleg met een arts in een Veerse apotheek worden gehaald. Tot slot wees het stadsbestuur vier werklieden aan om de doden te begraven. Toen er na half oktober geen nieuwe ziektegevallen meer waren, werd het weer normaal in de stad. Het was de laatste keer dat Veere door de pest werd getroffen, maar intussen lagen er al wel weer nieuwe ziekten op de loer.

STOKROSARIUM VEERE

ArndJan van Wijk

Onlangs is door een aantal vrijwilligers een begin gemaakt met de aanleg van een 'Stokrosarium' bij de Grote Kerk in Veere. Doel van het Stokrosarium is de grote rijkdom aan vorm en kleur van stokrozen (*Alcea rosea*) en verwante *Alcea* soorten te tonen. Veere is immers "Stokrozenstad". Van de beheerder van de Grote Kerk is toestemming gekregen om dit uit te voeren op het terrein rond de kerk.

Het rosarium vormt een aanvulling op de activiteiten rondom het Open Tuinenweekend Veere, dat elk jaar in het tweede weekend van juni wordt gehouden.

De voorbereidingen voor het stokrosarium zijn al enige tijd aan de gang. Vorige zomer is een aantal stokrosplanten geselecteerd bij een ervaren hobbykweker. In een veld vol bloeiende stokrozen was het moeilijk kiezen! Selectie criteria waren gezondheid van de plant, kleur en bloemvorm. De 'uitverkorenen' werden keurig opgepot, in afwachting van hun definitieve bestemming in Veere. Daar moest eerst een geschikt plantbed worden gecreëerd, wat niet in één dag is gerealiseerd. Eerst is in het najaar een strook gazon langs de westmuur van het kerkterrein omgespit. vervolgens is dit in de wintermaanden diverse malen bewerkt, geschoffeld en geharkt. Op 14 juli jl. was het eindelijk zover: begeleid door een voedzaam regenbuitje kregen de inmiddels prachtig bloeiende planten onder welgemeende belangstelling van passerende toeristen en inwoners een plekje bij de muur.

Op dit moment staan er 23 verschillende planten. In de komende weken zullen aan de stokros gerelateerde soorten worden bijgeplant zoals *Althaea officinalis* (heemst), *Alcea kurdica*, *Alcea ficifolia*, kruisingen tussen *Alcea rosea* en *Athaea officinalis* (de zogenaamde Park - rassen) Zo ontstaat een mooi overzicht van het plantengeslacht *Alcea*. Half augustus zijn de planten terug geknipt zodat ze nieuwe groeiozetten kunnen vormen om volgend jaar in volle bloei te staan.

Het open tuinenweekend Veere is 14 jaar geleden ontstaan op initiatief van twee kerkrentmeesters van de Kleine Kerk Veere. Doel was om op een sympathieke manier geld in te zamelen voor het Restauratiefonds van de kerk. Inmiddels is de organisatie van het weekend een echt community project geworden.

Zowel leden als niet-leden van de kerk slaan de handen ineen om, door het openstellen van privé tuinen, geld in te zamelen voor het onderhoud van het monumentale gebouw. Het evenement trekt steeds meer tuinliefhebbers van heinde en verre. De romantische sfeer van de met stokrozen bezaaide steegjes draagt daaraan bij. Daarom roepen wij alle inwoners van Veere op om te helpen deze sfeer zo goed mogelijk in stand te houden. Dit kan door in eigen straat stokrozen te zaaien, maar ook en vooral door het teveel aan aanwaaierend onkruid en dode planten te verwijderen. Om volgend jaar weer mooie planten te hebben, dienen de uitgebloeide planten half augustus terug geknipt te worden. U heeft dan ruim de tijd om het rijpe zaad te oogsten vanaf begin augustus.

Vindt u het leuk om betrokken te zijn bij de organisatie van het tuinenweekend, heeft u vragen, of wilt u wellicht uw tuin als bezoektuin ter beschikking stellen? Neem dan contact op met één van de leden van het organisatiecomité:

Ellen Vooijs (voorzitter)

Maxi Joustra

Harry Buiten

ArndJan van Wijk

Hanneke de Vroe

E: opentuinerveere@gmail.com

F: www.facebook.com/opentuinerveere

DE VLINDERS VAN DE VLINDERIDYLLE

Tiny Polderman

Al eerder kon u in de Stadsheraut lezen over de vlinderidylle die op 23 januari is ingezaaid op het Bastion. Deze eerste Veerse 'vlinderidylle' is na Kwadendamme de tweede van Zeeland. Op een aantal plekken is aan de westelijke rand van het Bastion, aan de 'bramenkant', de grond hiervoor omgeplagd, ingezaaid en aangeharkt. Eind 2019 had de gemeente Veere de stukken grond hiervoor beschikbaar gesteld, op initiatief van GroenLinks Veere en in samenwerking met de Zeeuwse Werkgroep Vlinders en Libellen (www.vlinlibzeeland.nl). De Stadsraad Veere heeft meegekeken naar de ligging van deze plekken. Vrijwilligers uit de kern Veere houden een oogje in het zeil. In de maanden mei en juni (2020) bleek het zaadmengsel, ondanks de grote droogte in het voorjaar, prachtig te ontkiemen. Op 19 juni is door een aantal vrijwilligers de randen van de perken, waar de maaimachines van de gemeente niet kunnen komen, met de zeis gemaaid; zie foto. Zo werd voorkomen dat er in de perken graszaad zou vallen. De bloemen en kruiden zijn een ware lust voor het oog. In de eerste week van juli hebben vrijwilligers van de Vlinder- en Libellenwerkgroep er maar liefst 92 vlinders gezien en 11 soorten geteld! Nieuwe soort is het oranje zandoojie; zie foto. Verder: 46 kleine koolwitjes, 16x bruin zandoojie, 14 atalanta's, 5 boomblauwtjes, 1 gehakelde aurelia, 6x gammauil, 1 dagpauwoog, 1 citroentje en 3x een bont zandoojie. Een prachtig resultaat!

In de nacht van 7 op 8 augustus 2020 is onderzocht welke nachtvlinders er voorkomen, in een zomermaand. Er is een opstelling gemaakt van twee vallen, waarvan één met laken. Naast de excursieleider waren vier geïnteresseerden aanwezig. De lamp heeft gebrand van 21:30 tot 01:00. In die tijd zijn er 50 soorten macronachtvlinders en 35 soorten micronachtvlinders vastgesteld. De meeste hiervan zijn gefotografeerd. Ook deze telling geeft aan dat de vlinderidylle (nu al) een groot succes genoemd mag worden.

Niet alleen vlinders en bijen zijn in de idylle welkom, ook mensen mogen en kunnen ervan genieten. Er zijn kronkelpadjes om langs de bloembedden te lopen. Volgend jaar zullen de bloemperken op hun mooist zijn. Plukken mag dan, maar liefst met mate.

Het maaien met de zeis

Impressie van de vlinderidylle

Impressie van de nachtelijke opstelling

Oranje zandoojie

BOEKRECENSIE

Jan Paul Loeff

Titel: Napoleons forten aan de Schelde
 Auteur: Rudi Rolf
 Uitgever: PRAK publishing, Middelburg 2109
 ISBN: 978-90-817095-4-5
 Formaat: 26,5 x 21,5 cm (landscape)
 Paginas: 144
 Illustraties: Technische tekeningen en foto's
 Taal: Nederlands
 Prijs: € 35 (boekhandel het Spui, Vlissingen had mijn exemplaar)
 Gelezen door: Jan Paul Loeff

Met alle herdenkingen aan de slag om de Schelde in 1944 is wel duidelijk geworden dat we in een gebied wonen dat strategisch van belang is. De Schelde is natuurlijk de toegang tot de haven van Antwerpen. Dit boek gaat diep in op een andere tijd namelijk de tijd dat we door de Fransen overheerst werden. Het was Napoleon duidelijk dat de Schelde koste wat kost verdedigd moest worden. Voor de inval van de Britten in 1809 was hem dat al duidelijk, erna werd het nog belangrijker. Er zijn dus veel Franse fortificaties aangelegd en daarnaast ook nog een groot aantal gepland die er nooit gekomen zijn. Van al die bouwwerken hebben de Franse Genisten en Ingenieurs tekeningen gemaakt. Hele mooie tekeningen die je bijna als kunstwerk kan bezien na al die jaren. Dit boek is gebaseerd op die tekeningen en op een uitgebreide correspondentie van Napoleon met de hier ter plaatse verantwoordelijke officieren. Je staat versteld van de hoeveelheid aandacht die de keizer aan fortificaties besteedde en je vraagt je gevoeglijk af hoeveel staf hij had om dat over zijn hele rijk voor elkaar te krijgen.

Het boek begint met een korte omschrijving van de territoriale ontwikkelingen. Daarna een korte omschrijving van het geschut waarmee de fortificaties bewapend werden en natuurlijk ook mee bestookt werden. Dan wordt begonnen met het beschrijven van vestingen en forten. Vlissingen speelt in het boek een duidelijke hoofdrol maar ook Veere komt ruim aan bod met een plattegrond van de vesting zoals hij moest worden.

De invloed van de Britten wordt uitgelegd en daarna de hele hausse aan bouwwerken die Napoleon in opdracht gaf. Allemaal beschreven aan de hand van de originele tekeningen van de Franse Genie. Zoals gezegd, hele mooie tekeningen. Het boek is deels chronologisch opgebouwd in tijd maar ook deels geografisch naar de plaats van de forten. Om te begrijpen wat er is gebeurd en wanneer is dat de enige oplossing. Het boek is doorspekt met vesting technische termen wat het lezen voor een beginner op dit gebied wat lastig maakt. Er is echter een goede verklarende woordenlijst achterin opgenomen.

Na de beschrijving van de fortificaties worden de verschillende gebouwentypen beschreven zoals bastions, kruithuizen kazernes en hospitalen. In die laatste categorie komen we een bekende tegen...de Grote Kerk in Veere. Een prachtige doorsnede in twee richtingen laat duidelijk zien hoe die vloeren erin gezeten hebben. Heel erg interessant en voor een Veereenaar alleen al een reden om het boek te kopen.

Gelukkig stopt het boek niet bij het einde van de Franse tijd maar vertelt het verhaal van de forten tot aan de Eerste Wereldoorlog. Dat geeft een goed beeld van wat we nu nog zien. De bunkers en dergelijke uit de Tweede Wereldoorlog staan er echter niet in. Door deze uitbreiding is het boek op een goeie manier afgesloten. Het is mede door de getoonde tekeningen werkelijk een prachtig boek door geworden. Er moet een ongelofelijke hoeveelheid archiefwerk verricht zijn om het boek te maken.

Er zijn echter ook een paar opmerkingen die ik kwijt moet. Door een mengeling van hedendaagse tekst en originele (vertaalde) brieven is het boek niet gemakkelijk te lezen. Het is de moeite waard maar je moet er wel moeite voor doen. Verder wordt niet altijd duidelijk wat nu wel en wat nu niet uitgevoerd is van al die plannen. Ook had ik persoonlijk graag gezien dat verteld werd wat er in deze tijd nog van de vestingen en forten over is. Ik vermoed dat het boek dan te omvangrijk zou zijn geworden en dat het daarom is weggelaten.

Maar dit zijn maar hele kleine aanmerkingen op een prachtig werk dat iedereen die in onze leefomgeving geïnteresseerd is in zijn boekenkast zou moeten hebben staan. Al is het alleen maar om van die mooie tekeningen te genieten. Het is echt de moeite waard.